

d'Alberto Bayo; i va participar en el col·leccionable «Memòria civil. Mallorca en guerra», que va publicar el diari *Baleares* (1986). Tanmateix, la seva aportació més valuosa a l'estudi de la Guerra Civil és la monografia *Aturar la guerra. Les gestions secretes de Lluís Companys davant del govern britànic* (2006). Fent ús d'una nombrosa documentació, una part de la qual procedia del Foreign Office, analitza les gestions fetes, per encàrrec del president Lluís Companys, per Josep M. Batista i Roca i Pere Bosch Gimpera davant el govern britànic perquè encapçalés una intervenció internacional per aturar la Guerra Civil espanyola. Era previsible que Mir continués fent noves aportacions historiogràfiques valuoses a partir dels fons documentals britànics sobre la Guerra Civil a què havia pogut tenir accés. Malauradament, la fatalitat li va sortir a camí. El 28 d'abril de 2006 patí un accident cardiovascular que el va deixar inhabilitat del tot per a la vida pública i intel·lectual. Deu anys després, el 28 de febrer de 2016, als 76 anys, va morir a Palma, a l'Hospital de Son Espases. Els mitjans de comunicació parlaren d'ell com a advocat, historiador i polític.

Al llarg dels anys, Gregori Mir va rebre diferents reconeixements per la seva activitat d'historiador i polític. L'Obra Cultural Balear concedí el premi Miquel dels Sants Oliver a la reedició d'*El mallorquinisme polític* (1990). De la Generalitat de Catalunya va rebre la Creu de Sant Jordi (1998). La Comunitat Autònoma de les Illes Balears li donà la Medalla d'Or (2003) per haver participat en l'elaboració de l'Estatut d'Autonomia per a les Illes Balears. La delegació de Campos de l'Obra Cultural Balear li va retre un homenatge i li atorgà (el 28 d'agost de 2009) el Reconeixement de Mèrits «per la seva important tasca cultural i política». A més, per a l'ocasió es va publicar un opuscle que incloïa nombrosos escrits sobre la seva biografia i obra.¹⁰

L'aportació intel·lectual de Gregori Mir sobretot va ser molt important en un triple front: el del recobriment del patrimoni historicoideològic escrit del mallorquinisme polític, el de l'anàlisi a fons del pensament de Miquel dels Sants Oliver, un dels grans intel·lectuals contemporanis del nostre país, i el de la contribució al coneixement de Joan Mascaró i Fornés, l'epistolari del qual té un enorme interès. Amb els seus llibres i amb les seves accions polítiques —acompanyades també de nombrosos articles a la premsa escrita, especialment a *La Última Hora* i el *Diario de Mallorca*— Mir va contribuir molt especialment a recuperar i a difondre la tradició del mallorquinisme polític i a dotar-la de noves energies i de nous arguments amb què afrontar els reptes del present i del futur de les Balears.

Damià PONS
Universitat de les Illes Balears

HEINZ JÜRGEN WOLF
(1936-2016)

1. El dia 26 de març del 2016 traspassava a Colònia, a l'edat de 80 anys, Heinz Jürgen Wolf, catedràtic i després professor emèrit (2001) de Lingüística romànica (*Romanische Sprachwissenschaft*). Havia cursat els estudis de *Romanistik* a la Universitat de Köln on va aconseguir el doctorat l'any 1963 amb una dissertació que abordava un dels grups temàtics més eficaçment conreats al llarg de tota la seva vida: l'*onomàstica* (Wolf, 1964). Obtingué la prestigiosa càtedra del *Romanisches Seminar* de la propera Bonn —la que havia estat de Wilhelm Meyer-Lübke— l'any 1974, on va lliurar-se de ple la resta de la seva vida a l'ensenyament i a la investigació. Reconegut unànimement com un dels més sòlids romanistes alemanys, més que més pel que fa a la

10. *Reconeixement de mèrits a Gregori Mir* (2009). Campos, Impremta Adrover, 58 p. Hi trobem materials diversos d'Antònia Sitjar, Joan Juan Pons, Damià Huguet, Fèlix Pons, Pere Ollers, Isabel Peñarubia, Joan Adrover, Montserrat Alcaraz, i del mateix Gregori Mir.

macroàrea de la *lingüística diacrònica* (francesa, italiana, sarda, iberoromànica), que ressenyaré més detingudament tot seguit, el seu interès va abastar també, ultra la susdita onomàstica (a tall d'ex.: Wolf, 1988b, 1988c, 1992c, 1992d, 1996, 1998a, 2003), el problema relatiu al *contacte lingüístic* entre llatí i germànic en el si de la *Romania submersa* (emblemàticament: Wolf, 1992b, 1992e), i, finalment, l'estudi dels *primers textos romànics*, amb una munió d'anotacions crítiques (com ara els *Sermoni subalpini*: Wolf, 1991b; Wolf, 2006).

Avesat a un rigor metodològic teutònic, no regatejava esforços quan encetava una recerca, que a cops es conclouia després de molts d'anys d'aferrissada labor. De tarannà introvertit i una mica ansiós, es vanava de tenir poques fermes amistats, però ben destacades dins la comunitat científica i disseminades pertot arreu (Joseph M. Piel, Dieter Kremer, Hans-Joseph Niederehe, Wolf-Dieter Lange, Johannes Kramer, Kurt Baldinger, Max Pfister, Gilles Roques, Ramón Lorenzo, Giuliano Gasca Queirazza, per anomenar-ne alguns), i tenia accés directe a les revistes més importants (*RLiR*, *ZrP*, *RF*, *ASNS*), on a més omplia l'ofici —manta vegada no gaire premiador— de redactar les ressenyes crítiques de monografies que aportaven noves dades o plantejaven qüestions particulars i sobretot adients a la seva exclusiva formació i al seu caràcter cavil·lós (amb un perfil acusadament neguitós, quan espigolava errors aclaparadors o inexactes a més no poder, que denunciava sorollosament; m'és llegut de recordar només les “històriques” ressenyes de Michel Contini, Maria Teresa Atzori i Massimo Pittau: Wolf, 1989, 1991c, 2004).

2. Vaig entrar en contacte amb Wolf indirectament l'any 1983, quan Kurt Baldinger em trameté l'acceptació de la meua *Storia linguistica della Sardegna* dins la prestigiosa col·lecció dels *Beihefte zur Zeitschrift für romanische Philologie*, deguda sobretot a la positiva avaluació de Wolf, que amb Max Pfister havia estat designat allò que avui coneixem com a *peer reviewer* (i més tard ambdós van escriure sengles ressenyes, la de Wolf extremament detallada: Wolf, *ZrP* 103/1-2 [1987], p. 211-223; Max Pfister *Kratylos* 32 [1987], p. 193-196). Durant la meua carrera a Erlangen ja havia llegit el seu text —encara avui fonamental per als estudiants— d'història lingüística francesa, *Französische Sprachgeschichte* (1979), i també m'havia cridat l'atenció un pomell d'articles ben assaonats sobre el sard (com ara Wolf, 1983), però va ésser la seva discussió puntual i amb riquesa de suggeriments de la meua monografia (convalidada més tard a Bonn com a *Habilitation*) allò que em va proporcionar l'avinentosa per a bescanviar notícies i punts de vista amb l'eminent romanista. Vaig conèixer-lo personalment l'any 1984, quan ell m'assabentà que, com havia fet durant més de trenta anys, havia decidit de sovintejar i allargar les seves vingudes a Sardenya, on amb la seva segona muller, Silvia, gaudia de la mar excepcionalment bella —a Cala Liberotto, a la costa oriental, hostatjats per l'amic Bachisio Porru, aleshores batlle d'Olzai— i aprofitava alhora per a dur nombroses enquestes al racó més arcaic de la Romània, la Barbagia. Recordo encara vivament quan, arribat de Càller amb cotxe a l'insignificant llogarret de pastors d'Ovodda, tothom em sabé dir on es trobava *il tedesco* amb el seu característic floquet de pèl blanc al mentó: al bar. I de fet no fou gaire difícil reconèixer-lo, amb un quadern a una mà i l'immancable got de vi *cannonau* a l'altra, voltat per una dotzena de pastors d'edat avançada que pugnaven entre ells per donar el terme més correcte o l'antigalla lexical gairebé sebollida, només emprada pels més vells del poblet (un dels quals tenia 102 anys!). Wolf era —com ho va ésser Wagner— un investigador inesgotable de la cultura pastoral del centre muntanyós i inaccessible de la Barbagia, on ell va descobrir i esbrinar, amb les seves enquestes personals, nombrosos relictos de la *prisca latinitas* (va aplegar-ne alguns dins Wolf, 1992a) i on va analitzar detingudament la microtoponímia del territori (per a una avaluació actualitzada de les seves aportacions al llatí i al paleosard cf. Blasco Ferrer, 2002, p. 1-65, 2015 i 2016). Va començar aquell setembre del 1984 una amistat que s'ha prolongat per més de 25 anys, i que s'ha traduït en infinites converses —fins a molt entrada la nit, i aleshores amb gots de *abbardente* o *grappa barbaricina*—, projectes de recerca comuns (cristallitzats en la

collecció *Studi di Linguistica sarda*, dirigida per ambdós), i fins i tot la convivència com a col·legues a la Universitat de Bonn, quan ell mateix m'hi cridà l'any 1987. Tinc encara records molt vius de les converses que teníem a casa seva a les estones de lleure, un apartament distant pocs metres de la Facultat, o al seu despatx durant les hores de feina, un despatx reblert de capses de cartró plenes de fitxers amb milers de cèdules amb noms de lloc, vocables i formes gramaticals i múltiples anotacions, fruit del perllongat despullament de documents medievals. Discutia amb els seus joves assistents —alguns dels quals ja aleshores sobresortint per bagatge lingüístic, com ara Alf Monjour, excel·lent catedràtic avui a la Universitat de Duisburg-Essen —del francès antic, de la dialectologia italiana, dels primers documents iberoromànics (seva és la contribució, inèdita i molt acurada, a l'entrellat dialectològic de les *Glosas Emilianenses*: Wolf, 1991a) amb aital facilitat que calia maldar a cops per a seguir-lo en els raonaments més tortuosos i embolicats. Era un dels pocs romanistes que jo hagi conegut personalment que va aconseguir de saber-se expressar perfectament en francès, italià i fins i tot sard central, i que contestava d'esma en aqueixes llengües als seus interlocutors. Aquesta extraordinària competència amb les llengües romàniques li va permetre d'assolir més d'una encertada etimologia (així fou, p. ex., per esp. *aún*, amb l'ajut del sard; per it. ant. *denariata* mitjançant fr. *denrée*; per sd. *sanna* mercès a it. *zanna*; per sd. *petorra* 'pit', que Wagner a tort considerava preromà a raó del suffix *-orra*, quan en realitat el francès *poitrine* en fornía de gairell la pista més viable: Wolf, 1988a, 1995, 1998b, 2001).

3. Les terres de la *Barbaria* romana van ésser, tanmateix, el domini lingüístic i el món antropològic i humà que encisaren definitivament la seva trajectòria, si fa no fa durant els darrers 10 anys, com testimonien el títol de *ciudadà honorari* que la comunitat d'Ovodda li va atorgar, el reguitzell d'articles dedicats al *barbaricino*, ara aplegats dins les dues *Festschriften* amb què fou honorat (FS Wolf, 1996 i 2011), i la seva declaració personal, deixada en discutir ell mateix el contingut dels articles que li havien dedicat nombrosos col·legues amb la seva Miscel·lània del 1996:

Restent les neuf contributions qui ont motivé l'adjectif *sarde* du titre de ces *Mélanges*. On y trouve rassemblés presque tous les sardologues en activité, ce qui me réjouit d'autant plus que, depuis un certain temps, le sarde, qui par certains aspects est la langue romane la plus importante (H. Lüdtke), a dépassé pour moi le violon d'Ingres (RLiR 60 [1996], p. 533).

Wolf va continuar el seu *hobby* sard fins al darrer minut, i anà a Sardenya també convidat per mi l'any 2007 per a donar una lliçó de llatí de la Barbagia als meus estudiants del *Master "Approcci interdisciplinari nella didattica del sardo"*, i, a més, participà activament a l'elaboració d'una primera norma estàndard del sard (*Limba Sarda Unificada*).

Voldria cloure aquestes rememoracions de qui ha estat amic, col·lega i mestre, amb uns díctics que li vaig improvisar durant una de les llarguíssimes converses nocturnes a Ovodda, amb l'ampolla de *abbardente* gairebé buida (el primer díctic pouat dels *Carmina Burana*):

*Quando bibo vinum
loquit lingua mea latinum.
Cando bivo abbardente
allego sardu làdinu a sa zente.*

(‘quan bec aiguardent / parlo correctament en sard a la gent’).

A menzus viderè, amigu istimadu!

Eduard BLASCO I FERRER
Universitat de Càller

Obres citades

- BLASCO I FERRER, Eduard (2002): *Linguistica sarda. Storia, Metodi, Problemi*. Cagliari: Condaghes.
- BLASCO I FERRER, Eduard (2015): «*Substrata Residue, Linguistic Reconstruction, and Linking: Methodological Premises, and the Case History of Palaeo-Sardinian*», *Вопросы ономастики*, núm. 19/2, p. 62-82 (accessible on line).
- BLASCO I FERRER, Eduard (2016): *Corso di linguistica sarda e romanza*. Firenze: Cesati.
- FS Wolf 1996 = KREMER, Dieter / MONJOUR, Alf (ed.) (1996): *Studia ex hilaritate. Mélanges de linguistique et d'onomastique sardes et romans offerts à Monsieur Heinz Jürgen Wolf*. Strasbourg; Nancy: Société de Linguistique Romane.
- FS Wolf 2011 = BURDY, Philipp / BURGMANN, Moritz / HORCH, Ingrid (ed.) (2011): *Scripta manent. Festschrift für Heinz Jürgen Wolf*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- WOLF, Heinz Jürgen (1964): *Die Bildung der französischen Ethnica (Bewohnernamen)*. Genève; Paris: E. Droz / Minard (*Kölner Romanistische Arbeiten*; 29).
- WOLF, Heinz Jürgen (1979², 1991): *Französische Sprachgeschichte*. Heidelberg: Quelle & Meyer (*Uni-Taschenbücher*; 823).
- WOLF, Heinz Jürgen (1983): «Hat sich M. L. Wagner verhört? Lautwandel in Ovodda», *Romanische Forschungen* núm. 95/1-2, p. 100-110.
- WOLF, Heinz Jürgen (1988a): *Aún*, in KREMER, Dieter (ed.): *Homenagem a Joseph M. Piel por ocasião do seu 85.º aniversário*. Tübingen: Max Niemeyer, p. 443-449.
- WOLF, Heinz Jürgen (1988b): «Interne Sprachgeschichte III. Onomastik», dins HOLTUS, Günter / METZELTIN, Michael / SCHMITT, Christian (ed.): *Lexikon der Romanistischen Linguistik*. Band IV. *Italienisch, Korsisch, Sardisch*. Tübingen: Niemeyer, p. 868-884.
- WOLF, Heinz Jürgen (1988c): «Sardische Herkunftsnamen», *Beiträge zur Namenforschung* núm. 23, p. 1-66.
- WOLF, Heinz Jürgen (1989): *Ressenya de: CONTINI, Michel (1987): Étude de géographie phonétique instrumentale du sarde*, 2 vols. Alessandria: Dell'Orso, *Zeitschrift für romanische Philologie* núm. 104/5-6, p. 412-426.
- WOLF, Heinz Jürgen (1991a): *Glosas Emilianenses*. Hamburg: Helmut Buske Verlag (*Romanistik in Geschichte und Gegenwart*; 26).
- WOLF, Heinz Jürgen (1991b): «La langues des *Sermoni subalpini*», dins CLIVIO, Gianrenzo P. / PICH, Censin (ed.): *VII Rëscontr antèrnassional dèstudi an sla lenga e la literatura piemontèisa*. Alba: Famija Albèisa, p. 237-254 i 375-380.
- WOLF, Heinz Jürgen (1991c): «Orgosolo und das dialektologische Ungemach», *Zeitschrift für romanische Philologie* núm. 107/3-4, p. 411-417.
- WOLF, Heinz Jürgen (1992a): *Studi barbaricini. Miscellanea di saggi di linguistica sarda*. Cagliari: Della Torre (*Studi di Linguistica sarda*; 2. Collana diretta da Eduardo Blasco Ferrer e Heinz Jürgen Wolf).
- WOLF, Heinz Jürgen (1992b): «Le phonétisme du dialecte roman de la Moselle», in KREMER, Dieter (ed.): *Actes du XVIIIe Congrès International de Linguistique et de Philologie Romanes. I. Romania Submersa*. Tübingen: Max Niemeyer, p. 35-55.
- WOLF, Heinz Jürgen (1992c): «L'Amérique chez Wace», in LANGE, Wolf-Dieter (ed.): *Diesseits- und Jenseitsreisen im Mittelalter. Voyages dans l'ici-bas et dans l'au-delà au moyen âge*. Bonn; Berlin: Bouvier Verlag, p. 227-238.
- WOLF, Heinz Jürgen (1992d): «Zu Ernest Nègres Toponymie générale de la France», *Romanische Forschungen*, núm. 104/1-2, p. 152-159.
- WOLF, Heinz Jürgen (1992e): «Das Französische in Belgien», dins DAHMEN, Wolfgang / Holtus,

- GÜNTER / KRAMER, Johannes / METZELTIN, Michael / SCHMITT, Christian / WINKELMANN, Otto (ed.): *Germanisch und Romanisch in Belgien und Luxemburg*. Romanistisches Kolloquium IV, Tübingen, Gunter Narr, p. 101-115.
- WOLF, Heinz Jürgen (1995): «It. *zanna*, sarde *Sanna*», *Revue de Linguistique Romane* 59, p. 349-368.
- WOLF, Heinz Jürgen (1996): «Gemeinromanische Tendenzen IX. Onomastik» dins HOLTUS, Günter / METZELTIN, Michael / SCHMITT, Christian (ed.): *Lexikon der Romanistischen Linguistik*. Band II/1.2. *Latein und Romanisch. Historisch-Vergleichende Grammatik der romanischen Sprachen*. Tübingen: Niemeyer, p. 387-422.
- WOLF, Heinz Jürgen (1998a): *Toponomastica barbaricina. I nomi di luogo dei comuni di Fonni, Gavoi, Lodine, Mamoiada, Oliena, Ollolai, Olzai, Orgòsolo, Ovodda*. Nùoro: Insula.
- WOLF, Heinz Jürgen (1998b): «Sarde *pettorra*, *liporra*, le mérinos et le suffixe -'inu», *Revue de Linguistique Romane* núm. 62, p. 332-346.
- WOLF, Heinz Jürgen (2001): «Die italienische Parallele zu *denrée*», *Zeitschrift für romanische Philologie* núm. 117, p. 82-98.
- WOLF, Heinz Jürgen (2003): «Lat. -ile et les suites toponímiques», *Nouvelle Revue d'Onomastique*, núm. 41-42, p. 51-62.
- WOLF, Heinz Jürgen (2004): Ressenya de Pittau, MASSIMO (2000): *Dizionario della lingua sarda*, 2 voll. Cagliari; Gasperini: *Revue de Linguistique Romane* núm. 69, p. 555-568.
- WOLF, Heinz Jürgen (2006): Ressenya de: TRESSÉL, Yvonne (2004), *Sermoni subalpini. Studi lessicali con un'introduzione alle particolarità grafiche, fonetiche, morfologiche e geolinguistiche*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, *Zeitschrift für romanische Philologie*, núm. 122/2, p. 300-310.

MARINA ZARAGOZÀ PÉREZ. IN MEMORIAM
(1944-2016)

Ens ha abandonat una de les millors filòlogues i pedagogues valencianes, Marina Zaragoza, salvadora de cultura popular, en la línia de Manuel Sanchis Guarner, després d'una vida dedicada a la docència i a la investigació a la Universitat de València.

La professora Zaragoza es va formar a Madrid, amb els grans de la Filologia Hispànica, els quals la van menar a l'humanista valencià universal, també fill de l'escola de R. Menéndez Pidal, Manuel Sanchis Guarner. De fet, després d'acabar l'especialitat de Romàniques, de Filosofia i Lletres, a la Complutense de Madrid en 1966 (any en què morí son pare i que la marcà en la prujia de la recuperació de la cultura del conreu de l'arròs, símbol valencià), Dámaso Alonso i Rafael Lapesa, davant la insistència de fer treball de camp de la seua terra, de la seua comarca i de l'albufera de València, li van aconsellar que s'adreçara al valencià Sanchis. Tot un encert, perquè precisament don Manuel era la persona més indicada per reconduir les investigacions de Marina Zaragoza. No debades acabà defensant una tesi doctoral dirigida per M. Sanchis Guarner i amb un tribunal de luxe (Manuel Alvar, Ángel López, Joan Oleza i Joan Veny), davall el títol de *El parlar de Silla. Estudi de paraules i coses* (defensada a València el 3 de juny de 1981, uns mesos abans que finara Sanchis). Aquesta tesi es basava en el mètode Wörter und Sachen (inclòs en el títol), desenvolupat a l'escola hamburguesa de F. Krüger. Sanchis coneixia bé el treball d'un dels deixebles hamburguesos, Max Thede, que va passar uns mesos als anys 30 a l'Albufera de València i va publicar una tesi doctoral sobre aquest paratge. I el coneixia bé perquè va ser ell qui el va traduir mentre era a presidí a principis dels 40. De fet, els textos manuscrits d'aquesta traducció de Sanchis (editats per Denes, 2011) van ser aprofitats per Zaragoza (qui amb una "antidiluviana" els va passar a màquina). Una part de la tesi eixiria publicada en 1982 amb el títol *El cultiu tradicional de*